

FLUXOS I REFLUXOS

La conjuntura econòmica i el moviment obrer mundial ¹

Lev Trotski

25 de desembre de 1921

versió catalana feta per Alejo Martínez – alejomp@lycos.es - des de:
<http://www.marxists.org/espanol/trotsky/ceip/economicos/Flujosyreflujos.htm>

El món capitalista entra en un període d'ascens industrial. Els *boom* s'alternen amb les depressions. Una llei orgànica de la societat capitalista.

L'actual *boom* de cap manera indica l'establiment d'un equilibri en l'estructura de classe. Una crisi sovint afavoreix el sorgiment d'estats d'ànim anarquistes i reformistes entre els treballadors. El *boom* ajudarà a unificar les masses treballadores.

1

Els símptomes d'un nou ascens de la marea revolucionària s'estan fent evidents en el moviment obrer europeu. És impossible pronosticar si comportarà les gegantines onades que ho inunden tot. Però no hi ha cap dubte que la corba del desenvolupament revolucionari està evidentment en ascens.

El període més crític en la vida del capitalisme europeu es produí en el primer any de la postguerra (1919). Les més altes manifestacions de lluita revolucionària a Itàlia (jornades de setembre de 1920) ocorregueren en un moment en què els pics més aguts de la crisi política en Alemanya, Anglaterra i França semblaven estar ja superats. Els esdeveniments de març d'enguany a Alemanya foren un eco retardat d'una època revolucionària que havia passat, i no el començament d'una nova. A principis de 1920, el capitalisme i el seu estat, havent consolidat les seues primeres posicions, passaven ja a l'ofensiva. El moviment de les masses treballadores assumí un caràcter defensiu. Els partits comunistes es convenceren que estaven en minoria, i en certs moments semblaven aïllats de l'aclaparadora majoria de la classe treballadora. D'ací l'anomenada "crisi" de la III Internacional. En el moment actual, com ja he afirmat, el punt d'inflexió es pot veure amb tota claredat. L'ofensiva revolucionària de les masses treballadores està creixent. Les perspectives de lluita s'estan estenent cada vegada més.

Aquesta successió d'etapes és el producte de causes complexes de diferent ordre: però en els seus fonaments, brolla dels aguts zig-zags de la conjuntura econòmica que reflexa el desenvolupament capitalista de la postguerra.

Les hores més perilloses per a la burgesia europea es produïren durant el període de desmobilització de les tropes, amb el retorn dels soldats enganyats a les seues cases i amb la seua reassignació en les tasques de la producció. Els primers mesos de la postguerra engendraren grans dificultats que contribuïren a agreujar la lluita revolucionària. Però les camarilles dominants rectificaren a temps i portaren avant una política governamental i financera a gran escala, dissenyada per a mitigar la crisi provocada per la desmobilització. El pressupost estatal continuà mantenint les proporcions monstruoses de l'època de guerra; moltes empreses es mantingueren funcionant artificialment; molts contractes es prolongaren per tal d'evitar l'atur; es llogaren departaments a preus que feien impossibles reparar els edificis; el govern concedí subsidis del seu propi pressupost a la importació de pa i carn. Amb d'altres paraules, el deute nacional anà augmentant, la moneda s'enfonsà, els fonaments de l'economia foren totalment soscavats, tot amb el propòsit polític de perllongar la fictícia prosperitat industrial i comercial dels anys de guerra. Açò donà als cercles industrials dirigents l'oportunitat de renovar l'equipament tècnic de les empreses més grans i reconvertir-les a la producció de temps de pau.

Però aquest *boom* fictici xocà ràpidament contra l'empobriment generalitzat. La indústria de béns de consum fou la primera en estancar-se a causa de la capacitat extremadament reduïda del mercat, i muntà ràpidament les primeres tanques de superproducció que més tard obstruïren l'expansió de la indústria pesant. La crisi assolí proporcions sense precedents i formes no vistes fins aleshores. Començada a principis de la primavera a l'altra banda de l'Atlàntic, la crisi es propagà a Europa a mitjan de 1920, i ha assolit el seu punt més profund al maig de 1921, o siga l'any que està arribant a la seua fi.

Per tant, per al moment en què la crisi industrial i comercial de postguerra s'establia de forma oberta i inconfusible (després d'un any de prosperitat fictícia), el primer assalt elemental de la classe treballadora contra la societat burgesa ja estava en les seues etapes finals. La burgesia pogué mantenir les seues posicions mitjançant maniobres i enganys, fent concessions, i en part oferint resistència militar. El primer assalt proletari fou caòtic (sense cap idea ni objectius polítics definits), sense cap pla, sense cap aparell dirigent. El curs i el resultat d'aquest assalt inicial demostrà als treballadors que canviar la seua sort i reconstruir la societat burgesa era una tasca molt més complicada que el que podrien haver pensat durant les primeres manifestacions de protesta de postguerra. Relativament homogènies en el seu estat d'ànim revolucionari al principi, les masses treballadores d'allí en avant començaren a perdre molt ràpidament la seua homogeneïtat, establint-se entre elles una diferenciació

interna. El sector més dinàmic de la classe treballadora, i el menys lligat a les tradicions passades, després d'aprendre per experiència pròpia la necessitat de claredat ideològica i d'unitat organitzativa, s'aglutinà en el Partit Comunista. Després dels fracassos, els elements més conservadors o menys conscients retrocediren temporàniament de les seues intencions i mètodes revolucionaris. La burocràcia sindical tragué profit d'aquesta divisió per a recuperar les seues posicions.

La crisi comercial i industrial de 1920 esclatà en la primavera i en l'estiu, com ja s'ha dit, en un moment en què les mencionades reaccions polítiques i psicològiques ja s'havien instal·lat al si de la classe treballadora. La crisi inqüestionablement augmentà la insatisfacció entre grups obrers considerables, provocant ací i allà manifestacions tempestuoses d'insatisfacció. Però després del fracàs de l'ofensiva de 1919, i amb la consegüent diferenciació que es produí, la crisi econòmica no pogué ja, per si mateixa, restaurar la unitat necessària en el moviment, ni fer que aquest assumís el caràcter d'un nou i més resolt assalt revolucionari. Aquesta circumstància reforça la nostra convicció que els efectes d'una crisi sobre el curs del moviment obrer no són tan unilaterals com determinats simplistes imaginem. Els efectes polítics d'una crisi (no sols l'extensió de la seua influència sinó també la seua direcció) estan determinats pel conjunt de la situació política existent i per aquells esdeveniments que precedeixen i acompanyen la crisi, especialment les batalles, els èxits o fracassos de la pròpia classe treballadora, anteriors a la crisi. Sota un conjunt de condicions, la crisi pot donar un poderós impuls a l'activitat revolucionària de les masses treballadores; sota un conjunt diferent de circumstàncies pot paraitzar completament l'ofensiva del proletariat i, en el cas que la crisi dure massa i els treballadors patisquen massa pèrdues, podria debilitar extremadament no sols el potencial ofensiu sinó també el defensiu de la classe.

Avui, en retrospectiva, per tal d'il·lustrar aquest pensament, caldria formular la proposició següent: si la crisi econòmica amb les seues manifestacions d'atur i inseguretad massius hagués seguit directament a la terminació de la guerra, la crisi revolucionària de la societat burgesa hauria estat d'un caràcter molt més agut i profund. Precisament, amb l'objectiu d'evitar açò, els estats burgesos llimaren les arestes de la crisi revolucionària mitjançant una prosperitat financera especulativa, açò és, posposant la inevitable crisi comercial i industrial per dotze o divuit mesos, al cost de desorganitzar més encara els seus respectius aparells financers i econòmics. En raó d'açò, la crisi esdevingué encara més profunda i aguda: quant als ritmes, no obstant, no coincidí ja amb la turbulenta onada de desmobilització, sinó que es produí en el moment en què aquesta ja havia cedit, en un moment en què un dels camps estava traient balanç i extraient les lliçons, mentre que l'altre estava travessant una fase de desil·lusió i patint les conseqüents divisions. L'energia revolucionària de la

classe treballadora es replegà sobre si mateixa i trobà la seua expressió més clara en els imperiosos esforços per construir el Partit Comunista. Aquest immediatament s'expandí fins a arribar a ser la força major en Alemanya i França. En passar el perill immediat, el capitalisme, com que havia creat artificialment un *boom* especulatiu en el curs de 1919, s'aprofità de la crisi incipient per a desallotjar els treballadors d'aquelles posicions (la jornada de 8 hores, els augments de salaris) que els capitalistes s'havien vist obligats a cedir-los prèviament com a forma d'autopreservació. Lluitant en batalles de reraguarda, els treballadors retrocediren. Les idees de conquerir el poder, d'establir repúbliques soviètiques, de portar avant la revolució socialista, naturalment es debilitaren en les seues ments alhora que es veieren obligats a lluitar, no sempre amb èxit, per a mantenir els seus salaris encara que sols fos en el míser nivell a què havien descendit.

Allí on la crisi econòmica no assumí l'aspecte de sobreproducció i agut atur, sinó que mantingué, per contra (com a Alemanya), la forma profunda de rematada del país i degradació del nivell de vida dels treballadors, l'energia de la classe, dirigida a augmentar els salaris per a compensar el poder de compra declinant del marc, s'assemblava als esforços d'un home tractant d'atrapar la seua pròpia ombra. Com en altres països, el capitalisme alemany passà a l'ofensiva: les masses laborioses, encara que resistint, retrocediren en desordre.

Va ser precisament al mig d'aqueixa situació general que ocorregueren els esdeveniments de març d'enguany en Alemanya. En essència, tot es redueix a açò: que el jove Partit Comunista, ple de pànic davant de l'evident reflux de l'onada revolucionària en el moviment obrer, féu una aposta desesperada per a aprofitar l'acció d'un dels destacaments del proletariat que encara mantenia la dinàmica anterior, amb el propòsit d'"electritzar" la classe treballadora i de fer tot allò que es pogués per a que les coses avançaren, i precipitar la batalla decisiva.

El III Congrés Mundial de la Comintern es reuní quan encara estava fresca la impressió dels esdeveniments de març en Alemanya. Després d'una curiosa anàlisi, el Congrés avaluà en tota la seua importància el perill inherent a la manca de correspondència entre la tàctica de l'"ofensiva", la tàctica de l'"electrització" revolucionària, etc. (i els processos molts més profunds que es produïen dins de la classe treballadora d'acord amb els canvis i girs de la situació econòmica i política).

Si hagués hagut en Alemanya en 1918 i 1919 un Partit Comunista comparable quant a força a aquell que existia al març de 1921, és molt probable que el proletariat hagués pres el poder ja al gener o març de 1919. Però no hi havia tal partit. El proletariat patí una derrota. De l'experiència que en tragué, nasqué el Partit Comunista. Una vegada posat en peu, si aquest hagués intentat actuar en

1921 de la mateixa manera en què el Partit Comunista hauria d'haver actuat en 1919, hauria estat reduït a miques. És exactament açò el que deixà clar l'últim Congrés Mundial.

La discussió sobre la teoria de l'ofensiva estigué estretament barrejada amb l'avaluació de la conjuntura econòmica i la seua futura evolució. Els adherents més conseqüents a la teoria de l'ofensiva desenvoluparen la següent línia de raonament: El món sencer està atrapat en una crisi que és la crisi d'un ordre econòmic en descomposició. Aquesta crisi indefectiblement va a aprofundir-se i, per tant, a revolucionar cada vegada més la classe treballadora. En vistes d'açò era superflu que el Partit Comunista mantingués un ull vigilant sobre la seua reraguarda, sobre les seues reserves principals; la seua tasca era prendre l'ofensiva contra la societat capitalista. Tard o d'hora, el proletariat, davall el fuet de la decadència econòmica, aniria en el seu suport. Aquest punt de vista no s'expressà al Congrés d'aquesta manera, la seua forma més definida, perquè les seues arestes més esmolades havien estat suavitzades durant les sessions de la Comissió que es féu càrrec de la situació econòmica. La mera idea que la crisi industrial i comercial pogués cedir el pas a un relatiu *boom* fou considerada pels adherents conscients o semiconscients de la teoria de l'ofensiva quasi com a centrisme. Quant a la idea que la nova recuperació industrial i comercial podria no sols no actuar com a fre sobre la revolució, sinó que, per contra, prometia impartir-li nou vigor, no els semblava una altra cosa que pur menxevisme. El pseudoradicalisme dels "esquerrans" trobà una expressió retardada i prou innocent en l'última convenció del Partit Comunista alemany, on s'adoptà una resolució en què, dit siga de pas, jo fon objecte d'una polèmica individualitzada, malgrat haver-me limitat a expressar el punt de vista del Comitè Central del nostre partit. Em reconcilie tant més fàcilment amb aquesta minúscula i anodina venjança dels "esquerrans" perquè de conjunt, la lliçó del III Congrés Mundial no pogué de deixar la seua marca sobre tot el món, en primer lloc, sobre els nostres camarades alemanys.

2

Avui hi ha signes inqüestionables d'un trencament en la conjuntura econòmica. Els llocs comuns que s'invoquen, en el sentit que aquesta crisi és la crisi final de la decadència, que la mateixa crisi constitueix la base de l'època revolucionària, que només pot desembocar en la victòria del proletariat, tals llocs comuns no poden òbviament, reemplaçar l'anàlisi concreta del desenvolupament econòmic junt amb totes les conseqüències tàctiques que se'n desprenen. Certament, la crisi mundial ha fet una parada, tal com s'ha dit, en maig d'enguany. Els símptomes d'una millora en la conjuntura es palesaren primerament en la indústria de béns de consum. A partir d'allí la indústria pesant es posà també en marxa. Avui en dia aquests fets són incontrovertibles i es reflecteixen en les

estadístiques. No presentaré aqueixes estadístiques per a no fer-li més difícil al lector seguir la línia general de l'argument.

¿Significa açò que s'ha detingut la decadència de la vida econòmica del capitalisme? Que aquesta economia ha recobrat el seu equilibri? Que l'època revolucionària està arribant a la seua fi? En absolut. El trencament en la conjuntura industrial significa que la decadència de l'economia capitalista i el curs de l'època revolucionària són molt més complexes del que imaginem certs simplistes.

La dinàmica del desenvolupament econòmic està representada per dues corbes de diferent ordre. La primera corba, que és bàsica, denota el creixement general de les forces productives, la circulació de mercaderies, el comerç exterior, les operacions bancàries, etc. En el seu conjunt, aquesta corba es mou cap amunt a través de tot el desenvolupament del capitalisme. Expressa el fet que les forces productives de la societat i la riquesa de la humanitat han crescut davall el capitalisme. Aquesta corba bàsica, no obstant, puja en forma desigual. Hi ha dècades en què augmenta tan poc com el grossor d'un cabell, després segueixen altres dècades on enfila bruscament, només per a, més tard, durant una nova època, romandre per llarg temps al mateix nivell. Amb d'altres paraules, la història coneix èpoques de creixement brusc així com altres de creixement més gradual de les forces productives sota el capitalisme. D'aquesta manera, a partir del gràfic del comerç exterior anglès, podem establir sense dificultat que mostra únicament un creixement força lent des del final del segle divuit fins la meitat del segle dinou. Després, en un espai si fa o no fa de vint anys (1851 a 1873), enfila molt veloçment. En l'època que segueix (1873 a 1894) roman virtualment sense canvis, i després reprèn el seu creixement accelerat fins a arribar a la guerra.

Si dibuixem aquest gràfic, la seua curvatura ascendent i desigual ens donarà un quadro esquemàtic del curs del desenvolupament capitalista com un tot, o en un dels seus aspectes.

Però nosaltres sabem que el desenvolupament capitalista es produeix a través dels anomenats cicles industrials, que comprenen una sèrie de fases consecutives de la conjuntura econòmica: *boom*, estancament, crisi, fi de la crisi, millora, *boom*, estancament, i així successivament. Una anàlisi històrica mostra que aquests cicles se segueixen l'un a l'altre cada vuit o deu anys. Si estigueren col·locats en el gràfic, obtindríem, superposats sobre la corba bàsica que caracteritza la direcció general del desenvolupament capitalista, un conjunt d'ones periòdiques que es mouen cap amunt i cap avall. Les fluctuacions cícliques de la conjuntura són inherents a l'economia capitalista, com els batecs del cor són inherents a un organisme viu.

Un *boom* segueix una crisi, una crisi segueix un *boom*, però en el seu conjunt la corba del capitalisme ha enfilat en el curs de segles. Clarament la suma total de *boom* ha d'haver estat major que la suma total de crisis. No obstant, la corba del desenvolupament ha assumit un aspecte diferent en diferents èpoques. Hi hagué èpoques d'estancament. Les oscil·lacions cícliques no cessaren. Però, ja que el desenvolupament capitalista en el seu conjunt ha continuat ascendint, se'n desprèn que les crisis pràcticament han equilibrat els *boom*. Durant les èpoques en què les forces productives augmentaren amb rapidesa, les oscil·lacions cícliques continuaren alternant-se. Però cada *boom* òbviament empenyava l'economia cap avant un tram major del que retrocedia amb cada crisi que se succeïa. Les ones cícliques podrien comparar-se amb les vibracions d'una corda metàl·lica, suposant que la línia del desenvolupament econòmic s'assemblés a una corda metàl·lica en tensió: en realitat, per descomptat, aquesta no és una línia recta, sinó que la seua curvatura és complexa.

Aquesta mecànica interna del desenvolupament capitalista a través de la incessant alternança de crisi i *boom* és prou per a mostrar com d'incorrecta, unilateral i anticientífica és la idea que l'actual crisi, al mateix temps que s'agreuja, haja de prolongar-se fins que s'establisca la dictadura del proletariat, independentment de si açò succeeix l'any que ve, o en tres anys o més, a partir d'avui. Les oscil·lacions cícliques, hem dit com a refutació a açò en el nostre informe i resolució del III Congrés Mundial, acompanyen la societat capitalista en la seua joventut, en la seua maduresa i en la seua decadència, exactament com els batecs del seu cor acompanyen un ser humà inclús fins en el seu llit de mort. No importa quines puguen ser les condicions generals, per més profunda que pugua ser la decadència econòmica, la crisi econòmica i industrial intervé escombrant les mercaderies i forces productives excedents, i establint una correspondència més estreta entre la producció i el mercat, i per aquestes mateixes raons obrint la possibilitat de la recuperació industrial.

El ritme, l'amplitud, la intensitat i la duració del recuperació depèn de la totalitat de les condicions que caracteritzen la viabilitat del capitalisme. Avui pot dir-se positivament (ho diguérem fa un temps en les jornades del III Congrés) que després que la crisi haja desmuntat la primera tanca, sota la forma de preus exorbitants, l'incipient recuperació industrial xocarà ràpidament, sota les actuals condicions mundials, contra una altra gran quantitat de tanques: la més profunda ruptura de l'equilibri econòmic entre Europa i els EE.UU., l'empobriment d'Europa Central i Oriental, la perllongada i profunda desorganització dels sistemes financers, etc. Amb d'altres paraules, el proper *boom* industrial en cap cas serà capaç de restaurar les condicions per a un futur desenvolupament que siga, en alguna mesura, comparable a les condicions d'abans de la guerra. És molt probable que, per contra, després de les seues primeres conquestes, aquest *boom* xoque contra les trinxeres econòmiques cavades per la guerra.

Però un *boom* és un *boom*. Açò vol dir una creixent demanda de mercaderies, producció en expansió, atur que es redueix, preus en ascens i la possibilitat de salaris més alts. I, en les circumstàncies històriques donades, el *boom* no reduirà sinó que, per contra, aguditzarà la lluita revolucionària de la classe treballadora. Açò es desprèn de tot l'anterior. En tots els països capitalistes el moviment obrer després de la guerra assolí el seu pic més alt i després finalitzà, com hem vist, en un fracàs més o menys pronunciat i en una retirada, i en la desunió dels rengles obrers. Amb aquestes premisses polítiques i psicològiques, una crisi perllongada, encara que sens dubte hauria augmentat el ressentiment de les masses treballadores (especialment dels aturats i els subocupats), no obstant, simultàniament, hauria tendit a debilitar la seua activitat, perquè aquesta està íntimament lligada a la consciència dels obrers del seu paper irremplaçable en la producció.

L'atur perllongat a continuació d'una època d'ofensives i retirades polítiques revolucionàries no treballa en absolut a favor del Partit Comunista. Al contrari, com més temps perdura la crisi, més amenaça d'afavorir estats d'ànim anarquistes en una ala i reformistes en l'altra. Aquest fet ha trobat la seua expressió en la ruptura de les agrupacions anarcosindicalistes amb la III Internacional, i de certa consolidació de la Internacional d'Amsterdam i de la Internacional Dos i Mitja, en l'agrupament temporani dels serratistes; la ruptura del grup de Levi, etc. Al contrari, el recuperació industrial està destinada a augmentar, en primer lloc, la confiança en si mateixa de les masses treballadores, minada ara pels fracassos i per la desunió dels seus rengles; forçosament tendirà a fusionar la classe obrera en les fàbriques i plantes i augmentarà l'anhel d'unitat d'acció militant.

Ja estem observant els començaments d'aquest procés. Les masses treballadores senten que el terreny s'aferma sota els seus peus. Estan cercant unir els seus rengles. Senten clarament que la divisió és un obstacle per a l'acció. S'estan esforçant no sols per a unificar la seua resistència a l'ofensiva que el capital ha descarregat sobre elles producte de la crisi sinó, també, per a preparar una contraofensiva, basada en les condicions de la recuperació industrial. Aquesta crisi fou un període d'esperances frustrades i de ressentiment, quasi sempre de ressentiment impotent. El *boom*, a mesura que es desplegue, subministrarà una sortida per a aqueixos sentiments en forma d'acció. Açò és el que, precisament, estableix la resolució del III Congrés, que hem defès:

“Però si el ritme del desenvolupament minora, i l'actual crisi comercial i industrial fos seguida per un període de prosperitat en una major o menor quantitat de països, açò de cap manera significaria el començament d'una època 'orgànica'. Mentre existisca el capitalisme, les oscil·lacions cícliques són inevitables. Les mateixes acompanyaran el capitalisme en la seua agonia de mort, de la mateixa manera que l'acompanyaren en la seua joventut i en la seua

maduresa. En el cas que el proletariat es veiés obligat a retrocedir sota l'ofensiva del capitalisme en el curs de la present crisi, immediatament reprendrà l'ofensiva tan aviat com sorgisca qualsevol millorament en la conjuntura. La seua ofensiva econòmica, que en aquest cas seria inevitablement portada avant sota la consigna de la revenja per totes els enganys del període de guerra i per tot el saqueig i els abusos de la crisi, tendirà a transformar-se en una guerra civil oberta, així com succeeix amb l'actual lluita ofensiva”.

La premsa capitalista està celebrant a tambor batent els seus èxits en la “rehabilitació” econòmica i les perspectives d'una nova època d'estabilitat capitalista. Aquest èxit té tan poca base com els temors complementaris dels “esquerrans” que pensen que la revolució ha de sorgir de l'agreujament ininterromput de la crisi. En realitat, mentre que la prosperitat comercial i industrial que s'aproxima implica econòmicament noves riqueses per als cercles superiors de la burgesia, tots els avantatges polítics seran per a nosaltres. Les tendències cap a la unificació dins de la classe obrera són només una expressió de la creixent voluntat d'acció. Si els treballadors estan exigint avui que, a causa de la lluita contra la burgesia, els comunistes arribem a un acord amb els Independents i amb els socialdemòcrates, més avant (en la mesura en què el moviment cresca fins a assolir una amplitud de masses) aquests mateixos treballadors es convenceran que només el Partit Comunista els ofereix el lideratge en la lluita revolucionària. La primera onada de la marea porta cap amunt totes les organitzacions obreres, empentant-les cap a un acord. Però el mateix destí espera als socialdemòcrates i als independents: seran encalçats l'un darrere de l'altre per les properes onades de la marea revolucionària.

¿Significa açò (al revés del que pensen els partidaris de la teoria de l'ofensiva) que no és la crisi sinó la propera recuperació econòmica allò que portarà directament a la victòria del proletariat? Una afirmació tan categòrica no tindria fonament. Ja hem mostrat més amunt que no hi ha una interdependència mecànica, sinó dialèctica i complexa, entre la conjuntura i el caràcter de la lluita de classes. Basta per a comprendre el futur que ens endinsem en el període de recuperació moltíssim millor armats que el que estàvem quan entrarem en el període de crisi. En els països més importants del continent europeu tenim poderosos partits comunistes. El trencament en la conjuntura indubtablement ens obre la possibilitat d'una ofensiva, no sols en el camp econòmic, sinó també en el polític. És una tasca inútil dedicar-nos ara a especulacions sobre fins on arribarà aquesta ofensiva. Aquesta tot just acaba de començar, acaba de començar a fer-se visible.

Un sofista podria plantejar l'objecció que si nosaltres creiem que la recuperació industrial ulterior no necessàriament ens menarà directament a la victòria, llavors començarà òbviament un nou cicle industrial, la qual cosa significa un altre pas cap a la restauració de l'equilibri capitalista. En aqueix cas, ¿hom no

estaria realment davant del perill del sorgiment d'una nova època de recuperació capitalista? A açò es podria contestar així: si el Partit Comunista no creix; si el proletariat no adquireix experiència; si el proletariat no resisteix d'una forma revolucionària més audaç i irreconciliable; si no assoleix passar en la primera oportunitat favorable de la defensiva a l'ofensiva; aleshores la mecànica del desenvolupament capitalista, amb el complement de les maniobres de l'estat burgès, sens dubte aconseguiria complir el seu treball en el llarg termini. Països sencers seran llençats violentament a la barbàrie econòmica; desenes de milions d'éssers humans moriran de fam, amb desesperació en els seus cors, i sobre els seus ossos seria restaurat algun nou tipus d'equilibri del món capitalista. Però tal perspectiva és pura abstracció. En el camí especulatiu cap aquest equilibri capitalista, hi ha molts obstacles gegantins: el caos del mercat mundial, el desbaratament dels sistemes monetaris, el domini del militarisme, l'amenaça de guerra, la manca de confiança en el futur. Les forces elementals del capitalisme estan cercant vies de fuga entre piles d'obstacles. Però aquestes mateixes forces elementals fustiguen la classe treballadora i la impulsen cap avant. El desenvolupament de la classe treballadora no cessa, inclús quan aquesta retrocedeix. Perquè, mentre perd posicions, acumula experiència i consolida el seu partit. Marxa cap avant. La classe treballadora és una de les condicions del desenvolupament social, un dels factors d'aquest desenvolupament, i per sobre totes les coses el seu factor més important, perquè personifica el futur.

La corba bàsica del desenvolupament industrial està buscant rutes cap amunt. El moviment esdevé complex per les fluctuacions cícliques, que sota les condicions de postguerra s'assemblen més a espasmes. És naturalment impossible preveure en quin punt del desenvolupament es produirà una combinació de condicions objectives i subjectives com ara per a produir un canvi revolucionari. Tampoc és possible preveure si açò ocorrerà en el curs de l'actual recuperació, en el seu començament, o cap a la seua fi, o amb l'arribada d'un nou cicle. És prou per a nosaltres comprendre que el ritme del desenvolupament depèn en gran manera de nosaltres, del nostre partit, de les seues tàctiques. És de la major importància tenir en compte el nou viratge en l'economia que pot obrir un nou estadi en la fusió dels rengles i a preparar una ofensiva victoriosa. Puix que el partit revolucionari comprega què és el que està succeint, implica ja de per si un acurtament dels temps i un avançament de les dates.

¹ Publicat per primera vegada en *Pravda*, número 292, 25 de desembre de 1921.